DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14835226　　　　　　　　　　　ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ଓଡ଼ିଆ ରାମ ସାହିତ୍ୟ ପରମ୍ପରାରେ 'ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ' : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ

ରଘୁନାଥ ଓଝା

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ବିଭବ। ମଣିଷର ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ହସ-କାନ୍ଦ ସହ ଜଡ଼ିତ ରହି ସଚେତନ କରାଇବା ଏବଂ ଆନନ୍ଦଦାନ କରି ବଂଚିବାର ମାଧ୍ୟମ ସାଜିବା ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ। ମଣିଷ ସମାଜ ସୃଷ୍ଟି ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଶ୍ୱ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ପ୍ରଥମ ସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରୂପେ ରାମାୟଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ରହିଛି ନୈତିକ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ସମାଜ ଗଠନର ପ୍ରାରୂପ। ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ରାମାୟଣର ଆଦର୍ଶ ଓ ଗୁଣାବଳୀ ଉପରେ ଗତିଶୀଳ। ଭାରତ ବିଶ୍ୱ ସମୁଦାୟର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛି ଏହାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିବେଶକୁ ନେଇ। କଳିଯୁଗ ବା ଇତିହାସ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ଠାରୁ ଭାରତ ବିଶ୍ୱକୁ ଅହିଂସା, ଶାନ୍ତି ଓ ମୈତ୍ରୀର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଆସିଛି। ରାମ, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରେ ବୁଦ୍ଧ, ମହାବୀର, ନାନକ, କବୀର, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଆଦି ମହାପୁରୁଷଗଣ ମାନବ ସମାଜକୁ ଅମରତ୍ୱ ପଥରେ ଆଗେଇ ନେବା ପାଇଁ ତଥା ଦୁଃଖଶୋକରୁ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଦିବ୍ୟବାଣୀ। ଏହି ଧାରାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରଭାବ ପରିଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ। ପଂଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆଦିକବି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଲେଖନୀରେ ରାମ ସାହିତ୍ୟର ଦିବ୍ୟତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ପଂଚସଖା, ରୀତି ଓ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ବିଶେଷ କରି ଆଧୁନିକ ସମୟରେ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ସହିତ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା। ତେଣୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗ ଏବଂ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟ ଭାଗରେ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଔପନ୍ୟାସିକ ରାମାୟଣର ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାକୁ ଆଧାର କରି ଏକ ନବ୍ୟ ଇତିହାସବାଦ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଉପନ୍ୟାସକୁ ରଚନା କରିଛନ୍ତି। ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରୀକ୍ଷା ନିରିକ୍ଷାର ସମୟ। ଲେଖକ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱକୁ ତର୍ଜମା କରିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି। ତେଣୁ ଔପନ୍ୟାସିକ ରାମାୟଣରେ ଚିତ୍ରିତ ଅସତ୍ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ସୁଗୁଣକୁ ଚିତ୍ରଣ କରି ସମାଜ ଆଗରେ ନୂତନଭାବ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ରାମ, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ପୁରାଣ, ଉପନ୍ୟାସ

ବିଷୟ :

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ମୁଖ୍ୟତଃ ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ହୋଇଛି। ବୌଦ୍ଧ, ନାଥ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଶାକ୍ତ ଉପାସକମାନେ ନିଜର ପରମାରାଧ୍ୟଙ୍କ ମହିମା ଓ ଜୀବତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କିତ ଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ସହ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ। ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ସୃଷ୍ଟି ଧର୍ମୀୟ ଭାବଧାରାରେ ଆବଦ୍ଧ। ଭାରତୀୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରଭାବ

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14835226
Article No - BPP00254

ଯୋଗାଯୋଗ : ଡକ୍ଟର ରଘୁନାଥ ଓଝା
ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା କେନ୍ଦ୍ରୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
କୋରାପୁଟ
Email: raghunathojha1990@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0003-6298-1887

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୬.୯.୨୦୨୪	୧୦.୧୦.୨୦୨୪	୨୫.୧୧.୨୦୨୪	୧.୦୧.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ଓଝା, ରଘୁନାଥ; ୨୦୨୫। ଓଡ଼ିଆ ରାମ ସାହିତ୍ୟ ପରମ୍ପରାରେ 'ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ' : ଏକ ଅଧ୍ୟୟନ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ୫; ପୃଷ୍ଠା :୨୩-୨୯।

ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ସାଧାରଣତଃ ଭାରତୀୟ ସମାଜର ସୃଷ୍ଟି ଓ ବିକାଶ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଛି। ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତୟା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳି ଆଦି ଚାରିଯୁଗର ବର୍ଣ୍ଣନା ଭାରତୀୟ ପୁରାଣଶାସ୍ତ୍ର କରେ। ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗର ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ମହତ୍ୱକୁ ପୁରାଣ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛି। ଇତିହାସ ଯୁଗର କାହିଁ କେଉଁ ଅନାଦି କାଳରୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ବିଦ୍ୟମାନତାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି। ଏହି ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ହିଁ ଭାରତ ବର୍ଷର ଐତିହ୍ୟର ଗାଥାକୁ ବଖାଣେ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗରେ ପରୀକ୍ଷା, ପ୍ରମାଣ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ମଣିଷ ଭୁଲିଯାଇଛି ତାର ଅତୀତ ଗୌରବମୟ ଇତିହାସକୁ। ଭଗବତ୍ ଗୀତା ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ପାଇଁ ଉପାଦେୟ। ରାମାୟଣ ମଣିଷକୁ ତ୍ୟାଗର ଭାବନା ଶିକ୍ଷା ଦେଲାବେଳେ ମହାଭାରତ ମଣିଷକୁ ନିଜର ଅସ୍ମିତାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରି ସଫଳତା ପାଇବାକୁ ଶିଖାଏ। ସମ୍ପ୍ରତି ବିଜ୍ଞାନ ଯାହା ପ୍ରମାଣ କରୁଛି ତାହା ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷପୂର୍ବେ ମହାନ୍ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଷ୍ଟା ଋଷିମାନେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି। ବିଜ୍ଞାନ ଡାରଉନ୍‌ଙ୍କ 'ବିବର୍ତ୍ତନ' ବାଦକୁ ଆଧାର କରି ଜୀବଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଏବେ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି, ମାତ୍ର ଭାରତୀୟ ପୁରାଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମୁନୀଋଷିମାନେ ଏହି କଥା ଅନାଦି କାଳରୁ କହିଯାଇଛନ୍ତି। ଚାରିଯୁଗ ହିଁ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଉପରେ ନିର୍ଭର ଶୀଳ। ଜଳରୁ ଜୀବଜଗତ ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଏବର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି କିନ୍ତୁ ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣରେ ଦଶାବତାର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏସବୁକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। ପୁରାଣ ଅନୁଯାଇ ସୃଷ୍ଟି କ୍ରମଟି ହେଉଛି- ମତ୍ସ୍ୟ (ଜଳଚର), କଚ୍ଛପ (ଉଭୟଚର), ବରାହ(ପଶୁ), ନରସିଂହ (ଅଧାପଶୁ, ଅଧାମଣିଷ), ବାମନ (ମଣିଷ), ପର୍ଶୁରାମ (କ୍ରୋଧି ମଣିଷ) ଓ ରାମ (ଶାନ୍ତ ସ୍ୱଭାବର ମଣିଷ) ଇତ୍ୟାଦିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାକାରଣରୁ ନିଜର ପୂର୍ବଗୌରବକୁ ଭୁଲିଯିବା ଏବଂ ପ୍ରତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦେଶୀ ବିଦ୍ୱାନଙ୍କ ଉକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଧେୟବାକ୍ୟ ମେନକରିବା ଏକ ପରମ୍ପରାରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି। ତେଣୁ ସଚେତନଶୀଳ ଲେଖକ ନିଜର ଅସ୍ମିତାକୁ ସ୍ମରଣ କରି ହୃତଗୌରବକୁ ସଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପରିପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି। ଏହି ଧାରାରେ ବିଚାର କଲେ ରାମାୟଣର ଘଟଣାକୁ କଳ୍ପନା ନୁହେଁ ବରଂ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଇତିହାସ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ସାହିତ୍ୟରେ ତାର ନବୀନ ରୂପ ଉପସ୍ଥାପନା କରୁଛନ୍ତି।

ରାମାୟଣର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା :

ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଉନ୍ନତ ପରମ୍ପରା, ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଜୀବନ ଶୈଳୀକୁ ନେଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ। ପୃଥିବୀରେ ଭାରତ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଦେଶ ଯେଉଁଠି ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, ରାଜନୀତି ଓ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ର ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରେ। ଏହା କେବଳ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ଏହାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରିବେଶକୁ ନେଇ। ଭାରତୀୟ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଜାତି ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରିନାହିଁ, ବରଂ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ବାଣୀ ମାଧ୍ୟମରେ। ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଭଗବତ୍ ଗୀତା, ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ତଥା ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ ଓ ସମାଜ ଜୀବନ ପାଇଁ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଭରିରହିଛି। ଯେଉଁଥିରୁ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରି ସାମାଜିକ ମଣିଷ ନିଜର କର୍ମମୟ ଜୀବନକୁ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦରେ ଅତିବାହିତ କରିଥାଏ। ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଆଗରୁ ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ହିଁ ବିଜ୍ଞାନର ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଥିଲା। ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଷ୍ଟା ଋଷିମାନେ ହିଁ ଥିଲେ ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଜ୍ଞାନିକ। ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣକୁ ଆଧାର କରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ। କୌଣସି ଆଧୁନିକ ଲିଖନ, ମୁଦ୍ରଣ ଓ ସଂରକ୍ଷଣର ସୁବିଧା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ବେଦ, ପୁରାଣାଦିକୁ ସଂରକ୍ଷଣ କରି ରଖିବା କଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ନୁହେଁ କି ? ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟର ଘଟଣା ଦୁର୍ଘଟଣା ଯେମିତି ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରେ ଐତିହାସିକ ପ୍ରାମାଣିକତାକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରୁଛି ଠିକ୍ ସେହିପରି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରଚିତ ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ସେହି ସମୟର ଘଟଣା ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ଆଲୋକାୟିତ କରିଛି। ତେଣୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ପୁରାଣ ପରମ୍ପରା ଧାରାରେ 'ରାମାୟଣ'ର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି। କେହି କେହି ରାମାୟଣକୁ କପୋଳକଳ୍ପିତ କାହାଣି କହୁଛନ୍ତି ତ ପୁଣି କେହି କେହି ଏହାକୁ କବି କଳ୍ପନା କହି ତାସଲ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି କିନ୍ତ ବିନା ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରମାଣ ବିନା ଏହାକୁ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା କ'ଣ ଯୁକ୍ତି ଯୁକ୍ତ କି ? ସମ୍ପ୍ରତି ଜଗତିକରଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏକବିଂଶର ମଣିଷ ନାନା ସମସ୍ୟା ଦେଇ ଗତିକରୁଛି। ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ତ୍ରାହୀ ତ୍ରାହୀ ଡାକୁଛି। ମାନସିକ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାକୁ ଅହରହ ପ୍ରୟାସ କରୁଛି। ମାତ୍ର ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି କି ? ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁଠି ହାର୍ ମାନୁଛି ମଣିଷ ସେଠି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସରଣାପନ୍ନ ହେଉଛି। ବାସ୍ତବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଧର୍ମ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣ କରିବା କଠିନକର କଥା। ଆଜିର ସାମାଜିକ ଚଳଣୀ, ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା, ସମ୍ବୋଦନହୀନ ମନୋଭାବ, ପ୍ରକୃତିର ଅବକ୍ଷୟ, ବ୍ୟକ୍ତି କୈନ୍ଦ୍ରୀକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଜର୍ଜରିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଏହାକୁ କେବଳ ଭାରତୀୟ ପୁରାଣ ଶାସ୍ତ୍ର ହିଁ ସଜାଡ଼ି ପାରିବ। ସମ୍ପ୍ରତି ମଣିଷ ଯଦି 'ରାମାୟଣ' ପାଠ କରି ଏହାର ଆଧାରରେ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଗଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରେ ତେବେ ଆଜି ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା ପାରିବାରିକ ଜୀବନ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସବୁ ସୁଧୁରି ଯିବ। କାରଣ ରାମାୟଣ ଏକ ଆଦର୍ଶ ମଣିଷ ଜୀବନ କିପରି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ

ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ହେବା ଉଚିତ୍ ତାହା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥାଏ । ତେଣୁ ରାମାୟଣର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଆଜିର ସମୟରେ ସର୍ବାଧିକ ରହିଛି ।

ରାମାୟଣ ଅବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ : ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରାମାୟଣ ସମାଜକୁ କରିଛି ପ୍ରଭାବିତ । ଆଦିକବି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାମାୟଣକୁ ଆଧାର କରି ରଚନା କରାଯାଇଛି ଅନେକ ସାହିତ୍ୟ । କାବ୍ୟ, କବିତା, ଗୀତିନାଟ୍ୟ, ଲୀଳା, ନାଟକ, ଗଳ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ ରାମକଥାର ହୋଇଛି ବହୁଳ ପ୍ରସାର । ବିଶେଷ କରି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଧୁନିକ ସମୟରେ ରାମାୟଣର ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାକୁ ଆଧାରକରି ଲେଖକମାନେ ଆଧୁନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଅନୁପମ ରାମ ସାହିତ୍ୟ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦିକବି ସାରଳା ଦାସ ରାମାୟଣକୁ ଆଧାର କରି ରଚନା କରିଛନ୍ତି 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ' ଓ 'ସପ୍ତକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ' ଏବଂ ପଂଚସଖାଯୁଗରେ ବଳରାମ ଦାସ 'ଦାଣ୍ଡିରାମାୟଣ' ଓ 'ଶ୍ରୀରାମ କୋଇଲି' ରଚନା କରିଥିବାବେଳେ ରୀତିଯୁଗରେ ରଚିତ ହୋଇଛି ଏକାଧିକ ରାମସାହିତ୍ୟ । ରୀତିଯୁଗର ପ୍ରଥମକବି ଭାବରେ ପରିଚିତ କବି ଅର୍ଜୁନ ଦାସଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ପ୍ରଥମ ପୌରାଣିକ ରୀତିକାବ୍ୟ 'ରାମବିଭା', ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜଙ୍କ 'ରଘୁନାଥ ବିଳାସ', ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ 'ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ', 'ରାମଲୀଳାମୃତ' ଓ 'ଅବନା ରସତରଙ୍ଗ', କବି ବିଶ୍ୱନାଥ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ 'ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ', କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ 'ସିନ୍ଧୁ ରାମାୟଣ', କେଶବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'କେଶବ ରାମାୟଣ', ଈଶ୍ୱର ଦାସଙ୍କ 'ରାମଲୀଳା', ରଘୁନାଥ ଦାସଙ୍କ 'ରାମଲୀଳା', ବାରାନିଧି ଦାସଙ୍କ 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ', ହଳଧର ଦାସଙ୍କ 'ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ', କାହ୍ନୁ ଦାସଙ୍କ 'ରାମରସାମୃତ ସିନ୍ଧୁ', ବନମାଳୀ ଦାସଙ୍କ 'ସୁଚିତ୍ର ରାମାୟଣ', ମାଗୁଣୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ଶ୍ରୀରାମ ବିହାର', ପଦ୍ମନାଭ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ 'ରାମକଲ୍ଲୋଳ' ଏବଂ ଯଦୁମଣି ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'ରାଘବ ବିଳାସ' । ଆଧୁନିକ ସମୟରେ ରାମାୟଣ ଆଧାରରେ ରଚିତ ହୋଇଛି ସତ୍ୟବାଦୀ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ 'ସୀତା ବିଳାସ', କେଶବ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ 'ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାମାୟଣ', ଜଗନ୍ନାଥ ପାଣିଙ୍କ 'ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶକ୍ତିଭେଦ', ଦାଶରଥି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ 'ପ୍ରେମ ରାମାୟଣ', କପିଳେଶ୍ୱର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ ନନ୍ଦଶର୍ମାଙ୍କ 'ରାମ ବନବାସ', ରାମଶଙ୍କର ରାୟଙ୍କ 'ରାମାଭିଷେକ', ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ 'ତପସ୍ୱିନୀ', ମଧୁସୂଦନ ରାଓଙ୍କ 'ବାଳ ରାମାୟଣ', ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ 'ଦଶରଥ ବିୟୋଗ', ଲୋକନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ଛାନ୍ଦ ରାମାୟଣ', ଶ୍ରୀ ଭାଗୀରଥୀ ସାଠିଆଙ୍କ 'ସୁଚିତ୍ର ରାମାୟଣ', ଚୌଧୁରୀ ଶ୍ୟାମଚରଣ ଦାସଙ୍କ 'ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ରାମାୟଣ', କୃଷ୍ଣ ସିଂହଙ୍କ 'ଶ୍ରୀରାମରସାୟନ', ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ 'ତୁଳସୀ-ବିକ୍ରମ ରାମାୟଣ', ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ବିଚିତ୍ର ରାମରସ', ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ 'ରାମାୟଣ', କବି ଶ୍ରୀ ମାଧବ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଶର୍ମାଙ୍କ 'ସତୀ ଚନ୍ଦ୍ରିକା', କବି ନିରଞ୍ଜନ ରଥଙ୍କ 'ମହୀୟସୀ କୈକେୟୀ', ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ରଥଙ୍କ 'ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରାମାୟଣ', ଦୟାନିଧି ଦାଶଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାତକାଣ୍ଡରେ ରଚିତ 'ମୀମାଂସା ରାମାୟଣ' ଇତ୍ୟାଦି ପଦ୍ୟରେ ରଚିତ ହୋଇଛି । ଏହି ସମୟରେ ନାଟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ରାମାୟଣର ପ୍ରଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । କାମପାଳ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସୀତା ବିବାହ, ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନାଟକ 'ଜାନକୀ ପରିଣୟ', ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନାଟକ 'ସୀତାଦେବୀଙ୍କର ପାତାଳ ପ୍ରବେଶ', ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନାଟକ 'ଉର୍ମିଳା' ଆଦି ରଚିତ ହୋଇଥିବାବେଳେ କାଳିଆ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଛି ଉପନ୍ୟାସ ଶୈଳୀରେ 'ନିର୍ବାସିତା', ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରାମାୟଣର ୧୦ଜଣ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଜୀବନୀ ଚରିତକୁ ନେଇ 'ପୁରାଣ ଚରିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା' ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏତଦବ୍ୟତୀତ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଧର ଦାସଙ୍କ 'ରାମାୟଣ କାହାଣୀ', ବିକ୍ରମ ଦାସଙ୍କ 'ଅସୁର ରାମାୟଣ' କାହାଣୀ, ଶଶି ଭୂଷଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ରାମାୟଣ ଏକ ଅନ୍ୱେଷା' ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଦି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବାବେଳେ ଅଧିରାଜମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ 'ରାମରାଜ୍ୟ' ଗଳ୍ପ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏହିଧାରାରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ତଥା ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାମାୟଣ ଆଧାରରେ ରଚିତ ହୋଇଛି ଅନେକ ଉପନ୍ୟାସ ।

ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପୁରାଣର ପରିଭାଷା :

ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଆଧୁନିକ ସମୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଗଦ୍ୟ ମହାକାବ୍ୟ ଭାବରେ 'ଉପନ୍ୟାସ' ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ଅର୍ବାଚୀନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାରୁ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ଆଧୁନିକତାର ସ୍ପର୍ଶରେ ହିଲ୍ଲୋଳିତ ହୋଇ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ୱାରା ବହୁମାତ୍ରାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ସମାଜରେ ସଂଗଠିତ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଭାବରାଜି ହିଁ ଉପନ୍ୟାସର କଳେବରକୁ ନୂତନ ଭାବରେ କରିଛି ପରିପ୍ରକାଶ । ଫଳସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର କଳେବର ସହ ଭାବବସ୍ତୁ ଓ ରଚନା ଶୈଳୀରେ ଆସିଛି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ସ୍ୱାଧୀନୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତରେ ସମାଜର ଅବକ୍ଷୟର ଚିତ୍ର ସହିତ ଜାତି-ଧର୍ମ-ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ନେଇ ଦଙ୍ଗା, ନକ୍ସଲ ସମସ୍ୟା, ଆଦିବାସୀ ସମସ୍ୟା, ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଭଣ୍ଡ ବାବାମାନଙ୍କର ବ୍ୟଭିଚାର, ଜଗତୀକରଣର ପ୍ରଭାବ ଆଦି ପରିଦୃଶ୍ୟ ହେଉଛି । ଏହି ସମୟରେ ପୁରାଣର କଥାବସ୍ତୁକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ସାଧାରଣତଃ ସାହିତ୍ୟରେ ସତ୍ୟ-ଶିବ-ସୁନ୍ଦରର

ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଏ। ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ସମାଜ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ର ସାହିତ୍ୟରେ ଥାଏ। ପୁରାଣ ଯେହେତୁ ନୀତି ଆଦର୍ଶର କଥା କହେ, ଜୀବନକୁ ମାର୍ଜିତ ତଥା ସଂସ୍କାରିତ କରାଇବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ, ସେହେତୁ ଉପନ୍ୟାସକାର ପୁରାଣର ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣା ମଧ୍ୟରେ ସେହି ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶର କଥା କହି ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି। "ପୁରାଣ ସ୍ମୃତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରୁତି ପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ। କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୁତି ପରି ଅପୌରୁଷେୟ ନୁହେଁ। ମଣିଷର ସୀମାବଦ୍ଧ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ମତି ଓ ବୁଦ୍ଧିର ସୃଷ୍ଟି।" (ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ) ପୁରାଣରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି ତାହା ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଇତିହାସ। ପୁରାଣର ଆତ୍ମାରେ ନୂତନ ଶରୀରର ସଂଯୋଗ, ନିତ୍ୟନୂତନ ଶୈଳୀ, ବିଷୟ ବିନ୍ୟାସ କରି ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ସୃଷ୍ଟି କରେ। ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସ ପୁରାଣ ନୁହେଁ; ବରଂ ପୁରାଣର ଚରିତ୍ର ତଥା କଥାବସ୍ତୁ ଆଧାରରେ ପରିକଳ୍ପିତ ଏକ ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କାଳ୍ପନିକ ଗ୍ରନ୍ଥ। ପୁରାଣର ସଂଜ୍ଞା ହେଉଛି:- "ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜ, ଧର୍ମ ଓ ଦେବତା ଆଦିଙ୍କ ଜନ୍ମ ଓ କ୍ରିୟାକଳାପାଦି ଅବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ ଆଖ୍ୟାୟିକା। (ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ, ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡ, ପୃ-୪୯୦୯) 'ପୁରାଣ' ଶବ୍ଦଟି ପ୍ରାଚୀନ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମ୍ବଳିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ହେଉଛି ପ୍ରେରଣାଦାୟୀ। ଏଥିରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢି ନିଜ କର୍ମମୟ ଜୀବନକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇପାରିବେ। ବେଦକୁ ସରଳୀକରଣ କରାଯାଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନୀତିଶିକ୍ଷା ତଥା ଜୀବନ ଧାରଣର ମାର୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ପୁରାଣ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା। ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ବ୍ୟତୀତ ରାମାୟଣ ଏବଂ ମହାଭାରତ ଦୁଇ ମହାକାବ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ପୁରାଣ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥାଏ। ପୁରାଣରେ ମାନବଜାତିର ଇତିହାସ ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଇତିହାସକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି। ଏଥିରେ ଭାରତର ଐତିହାସିକ, ସାମାଜିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଇତିହାସର ପ୍ରାମାଣିକରୂପ ସହ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ।

ପୌରାଣିକ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ବିକାଶକ୍ରମ : ଓଡ଼ିଆ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସର ସୃଷ୍ଟି ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି। ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ପୁନର୍ନ୍ୟାସ କରିବା ସହିତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି। ପ୍ରତିଟି ଘଟଣା ବା ଚରିତ୍ରର ଟିକିନିଖି ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ କୁଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ସୁଗୁଣକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାନ୍ତି। ପୁରାଣକାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ପୁର୍ନନ୍ୟାସ କରି ଔପନ୍ୟାସିକ ନୂତନ ଭାବରେ ପୁରାଣକୁ ଗଦ୍ୟ ଆକାରରେ ସର୍ଜନା କରି ସମାଲୋଚନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି। ମଣିଷ କେବଳ କୁଗୁଣକୁ ନେଇ ଜନ୍ମ ଲାଭ କରିନଥାଏ; ବରଂ ତା ମଧ୍ୟରେ ସୁଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଲୁକାୟିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ। ଆଧୁନିକ ଲେଖକ ବିଶେଷ କରି ଔପନ୍ୟାସିକମାନେ ପୁରାଣର ପୁର୍ନଲିଖନ କରି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଥାନ୍ତି। କିଏ ଭଲ କିଏ ମନ୍ଦ ତର୍ଜମା ନକରି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ଗୁଣାବଳୀକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ନିରପେକ୍ଷ ଆଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି। ବ୍ୟକ୍ତିର ସଦ୍ ଓ ଅସଦ୍ ଉଭୟ ଗୁଣକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଚିତ୍ରଣ କରିବା ଜଣେ ସଫଳ ଔପନ୍ୟାସିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ।

ସାଧାରଣତଃ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନାର ପ୍ରବଣତା ୧୯୮୦ ମସିହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି। କିନ୍ତୁ ୧୯୮୦ ମସିହା ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଶଶିଭୂଷଣ ରଥଙ୍କ 'ଶକୁନ୍ତଳା' (୧୯୨୦), ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ସୁଭଦ୍ରା' (୧୯୨୭), ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଶତପଥୀଙ୍କ 'ଯଯାତି' (୧୯୨୭), ଗୋବିନ୍ଦ ଦାଶଶର୍ମାଙ୍କ 'ବିଦୁର' (୧୯୩୦), କାଳିଆ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ 'ନିର୍ବାସିତା' (୧୯୩୦) ଓ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ 'ଶୈବ୍ୟା' (୧୯୫୪) ଆଦି ପୁରାଣର ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ରଚିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଏହାକୁ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇନାହିଁ। କାରଣ ଏଗୁଡ଼ିକ ଉପନ୍ୟାସର ଗୁଣଧର୍ମ ରକ୍ଷାକରିପାରି ନାହାନ୍ତି। ଫଳରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଉପନ୍ୟାସ ପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ କରାଯାଇନାହିଁ। ତେଣୁ କାହ୍ନୁଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ସତ୍ୟବତୀ' (୧୯୮୦) ଉପନ୍ୟାସକୁ ପ୍ରଥମ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସର ମାନ୍ୟତା ମିଳିଥାଏ। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଯେଉଁ କଥାକାରମାନେ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସରେ ମନୋନିବେଶ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୃସିଂହ ଚରଣ ପଣ୍ଡା (ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଉବାଚ), ବିଜୟିନୀ ଦାସ(ଦେବଦାସୀ), ରୋଜାଲି ନନ୍ଦ (କର୍ଣ୍ଣ), ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶତପଥୀ (ଶର୍ମିଷ୍ଠା, ଯୋଜନଗନ୍ଧା, କର୍ଣ୍ଣ, କୃଷ୍ଣା, ରାବଣ, ଜାନକୀ, କୁନ୍ତୀ) ଅନାଦି ସାହୁ (ଜରାସନ୍ଧ, ମୟ, ବରୁଣ), ପ୍ରତିଭା ରାୟ (ଯାଜ୍ଞସେନୀ, ମହାମୋହ), ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ପିତାମହ ଭୀଷ୍ମ, ମହାନାୟକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର, ଉତ୍ତରା, ଦ୍ରୋଣ, ଦମୟନ୍ତୀ), ବଳରାମ ଦାସ (ଜନକନନ୍ଦିନୀ), ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସ (ତପସ୍ୱିନୀ ରାଜବଧୂ, ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ତରା), ବିଧୁପ୍ରଭା ରଥ(ଶୁଣ ଫାଲଗୁନି), ଶାନ୍ତି ମହାପାତ୍ର ବଳ (ମୁଁ କୈକେୟୀ କହୁଛି, ଦେବଯାନୀ), ରବି ନାୟକ(କୃଷ୍ଣାର ଆତ୍ମଲିପି, ଶ୍ରୀରାଧା), ଭାଗବତ ବେହେରା(ପୁତନା, କଂସ, ସୁଦାମା, କୁବ୍‌ଜା), ନରସିଂହ ମିଶ୍ର (ଶକୁନି. କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର ପାତ୍ର (ଭୀମ), ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଚରଣ ପଣ୍ଡା (ଭରତ), ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ (ଅନ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ତରା) ଏବଂ କନକଲତା ମହାନ୍ତି (ଭକ୍ତ ସୁଦାମା) ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟତମ। ଏହି ଉପନ୍ୟାସକାରମାନେ କଳ୍ପନା ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନ ଓ ମନୋରଞ୍ଜନ ଅପେକ୍ଷା ସଚେତନତାର ବୀଜ ରୋପଣ

କରି ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଜୀବନମାର୍ଗ ସୁଗମ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି। ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉପନ୍ୟାସ ଆଉ କେବଳ ମନୋରଂଜନର ମାଧ୍ୟମ ହୋଇ ରହିନାହିଁ; ବରଂ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇପାରିଛି।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ୱର ଝଙ୍କୃତ ହୋଇଛି। ସାମାଜିକ ମଣିଷର ଭାବ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହି ସମୟରେ ଉପନ୍ୟାସକାର ଉପନ୍ୟାସର କଳେବର ଓ ଭାବଚିତ୍ରରେ ଆଣିଛନ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତନ। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟରେ ପୁରାଣର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ତଉଲି ସତ୍ୟ-ଅସତ୍ୟର ଚିତ୍ର ଉନ୍ମୋଚନ କରିଛନ୍ତି। ରାମାୟଣର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଅନେକ ଉପନ୍ୟାସ ଏହି ସମୟରେ ରଚନା କରାଯାଇଛି।

ରାମାୟଣର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ର ଆଧାରିତ ଉପନ୍ୟାସ (ଖଳ ଚରିତ୍ର, ମହତ ଚରିତ୍ର) :

ଭାରତୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ରାମାୟଣ ଏକ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ ପୌରାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ। ସାମାଜିକ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଶୃଙ୍ଖଳା, ଆଦର୍ଶ, ନୈତିକତା ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳତାର ଶିକ୍ଷା ଏଇଥିରୁ ପାଇଥାଏ। ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ପରାକାଷ୍ଠା ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଭାତୃ ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସହନଶୀଳତାର ଉଦାର ଚରିତ୍ର ସତୀସୀତା ଓ ତ୍ୟାଗ-ସମର୍ପିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ଭରତଙ୍କ ପରି ଚରିତ୍ର ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ। ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗର୍ବ, ଅହଂକାର, ଦର୍ପ ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ରାବଣ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ସମକାଳୀନ ସମାଜରେ ପରିଦୃଶ୍ୟ। ଏଣୁ ପୁରାଣକାର ରାମାୟଣର ଏହି ଆଦର୍ଶ ଓ ଅନାଦର୍ଶ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି ଆଧୁନିକ ସମୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ତାହାକୁ ସମୀକ୍ଷାତ୍ମକ ଭାବରେ ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି। ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସ ଅବିକଳ ପୁରାଣ ନୁହେଁ ବରଂ, ପୁରାଣର ଛାଂଚରେ ରଚିତ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ପ୍ରତିଲିପି। ପୁରାଣର ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ନିଜକୁ ଖୋଜେ ବା ଦୁଷ୍ଟ ଚରିତ୍ରର କ୍ରିୟାକଳାପକୁ ସମୀକ୍ଷା କରେ। ଏଣୁ ରାମାୟଣର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ରଚିତ ହୋଇଥିବା କେତୋଟି ଉପନ୍ୟାସ ହେଉଛି –ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସଙ୍କ 'ତପସ୍ୱିନୀ ରାଜବଧୂ', ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କର ମନ୍ଥରା (୧୯୯୪), 'ରାବଣ' (୨୦୦୫), ଜାନକୀ (୨୦୦୬), ଜଗନ୍ନାଥ ଧଳଙ୍କ 'ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦଶାନନ' (୨୦୦୮), କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ , ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ 'ରାବଣ' (୨୦୦୯), 'ଜାନକୀ' (୨୦୦୮), ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ଭରତ' (୨୦୧୧), 'ତାରା ମହାଦେଇ' (୨୦୧୧), ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ନିଭୃତ ସଂଳାପ ମୈଥିଳୀ' (୨୦୧୧), 'ଲଙ୍କାଧିପତି ଦଶାନନ' (୨୦୧୪) ଓ ଭାଗବତ ବେହେରାଙ୍କ 'ବୈଦେହୀ' (୨୦୧୭) ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟତମ।

ରାମାୟଣରେ 'ରାବଣ' ଏକ ଖଳ ତଥା ଦୁଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର ରୂପରେ ଚିତ୍ରିତ। ଆର୍ଯ୍ୟଋଷି ବିଶ୍ରବା ନନ୍ଦନ ହୋଇ ଅନାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିତ କରିଛି। ବାଲ୍ମିକୀଙ୍କ 'ରାମାୟଣ' ହେଉ କି ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ 'ରାମଚରିତ ମାନସ' ହେଉ ଅବା ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ 'ଦାଣ୍ଡି ରାମାୟଣ' ହେଉ ସବୁଥିରେ ରାବଣ ଜଣେ ପ୍ରତିନାୟକ ରୂପେ ଚିତ୍ରିତ। ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟୀ ଲଙ୍କା ଓ ଦେବଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ପଦାଶ୍ରିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯେଉଁ ଘୃଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ସମାଜ ଆଖିରେ ନିନ୍ଦିତ ଚରିତ୍ର। ମାତା ସୀତାଙ୍କୁ ହରଣ କରି ନିଜର ବୃଥା ବୀରତ୍ୱ ଓ ଅହଂକାରକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଶେଷରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ହାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଥିବା ଦୁଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି ରାବଣ। ଏହି 'ରାବଣ' ଚରିତ୍ରକୁ ଆଧାରକରି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦରେ ଯେଉଁ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା ହୋଇଛି ସେଥିମଧ୍ୟରୁ- ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ 'ରାବଣ', ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ 'ରାବଣ', ଜଗନ୍ନାଥ ଧଳଙ୍କ 'ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦଶାନନ' ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ଲଙ୍କାଧିପତି ଦଶାନନ' ଆଦି ଅନ୍ୟତମ। ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ 'ରାବଣ' ଆତ୍ମକଥନ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ। ଏଥିରେ ରାବଣ ନିଜର କର୍ମ ପାଇଁ ଅନୁତପ୍ତ। "ମୁଁ କ'ଣ ସେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯାହାଙ୍କର କାମ୍ୟ ହେଉଛି ସାରା ଜଗତ୍‌ର ମଙ୍ଗଳ? ଯେ ଖାଲି ଦିଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କିଛି ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ? ଅଥବା ମୁଁ କ'ଣ ସେଇ ରାକ୍ଷାସ, ଯେ ଖାଲି ନେଇ ଜାଣେ, ପୁଣି ବଳପୂର୍ବକ, କିନ୍ତୁ କିଛି ହେଲେ ଦେଇ ଜାଣେ ନାହିଁ? ପ୍ରାଣ ମୋର ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥାଏ, ମୁଁ କିଏ? କ'ଣ ଅମୃତର ଏକ ପିଣ୍ଡ? ନା ବିଷର ଏକ ପ୍ରମୂର୍ତ୍ତ ବିଗ୍ରହ?" (ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଶତପଥୀ, ରାବଣ, ପୃ-୩୦୬) ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ରାବଣ ନିଜର ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଛି। ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ସେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଅଗ୍ନିରେ ବାରମ୍ବାର ଜଳିଛି। ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ 'ରାବଣ'ରେ ରାବଣ ନିଜର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିଛି। ସେ ଏଠି ଅନୁତପ୍ତ ନୁହେଁ। ସେ ଯେଉଁ କର୍ମ କରିଛି ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡ ମିଳିବ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେ ଅନୁଶୋଚନା କରିନାହିଁ ବରଂ ବୀରତ୍ୱର ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣିଛି। ସେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ। ଏକ ପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣରେ ତାର କେବଳ ନିନ୍ଦା ହିଁ କରାଯାଇଛି, ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ସେ କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରିଛି। ତାର ଉତ୍ତମ ଗୁଣର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିନଥିବାର ଅନୁଶୋଚନା ହିଁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଆଧାର।

ଜଗନ୍ନାଥ ଧଳଙ୍କ 'ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦଶାନନ' ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମ କଥନ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ। ଏଥିରେ ଦଶାନନ ନିଜ ପ୍ରତି ହୋଇଥିବା ଅବିଚାରର କୈଫତ୍ ମାଗିବା ସହ ପତ୍ନୀ ମନ୍ଦୋଦରୀଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରିଛି। ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି। ମନ୍ଦୋଦରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ନିଜର ବ୍ୟଥା ହେଉଛି– "ମନ୍ଦୋଦରୀ! ରାବଣ

ରାମାୟଣ ନାଟକର ଖଳନାୟକ ନୁହେଁ; ପ୍ରକୃତ ଖଳନାୟକ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ମ ନାହିଁ। X X X ରାବଣର ନିନ୍ଦା ପ୍ରଚାର କରାନଗଲେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଯଶ ମଣ୍ଡିତ ହେବ କେମିତି ?" (ଜଗନ୍ନାଥ ଧଳ, 'ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଦଶାନନ', ପୃ-୯) ଔପନ୍ୟାସିକା ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ଲଙ୍କାଧିପତି ଦଶାନନ' ଏକ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ। ସେ ଜାଣିଛି ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଜଣେ ନାରୀ ପାଇଁ ହିଁ ହେବ। ମାନବରୂପୀ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ ସେ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ କରିବ। ଔପନ୍ୟାସିକା ଏଥିରେ ରାବଣକୁ ଜଣେ ସ୍ୱାଭୀମାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପରେ ଅବତାରିତ କରିଛନ୍ତି। ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ରାବଣକୁ କେତେବେଳେ ପ୍ରେମିକ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇଛନ୍ତି ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଭାବରେ।

'ଭରତ' ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଭ୍ରାତା ଓ ତ୍ୟାଗର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ। ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରି ଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିପାରୁଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ରାମାୟଣକାର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ ଉଦାହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଛନ୍ତି। ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ରାଜନୀତି ଓ ରାଜନେତାମାନଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲେଖକ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଚରଣ ପଣ୍ଡା ରଚନା କରିଛନ୍ତି 'ଭରତ' ଉପନ୍ୟାସ। ରାମଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁଶାରେ ଭରତ କିପରି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳନ କରି ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସମାଜ ପାଇଁ ନିଜ ସୁଖକୁ ତୁଚ୍ଛ ମନେ କରିଥିଲେ ତାହା ଆଜିର ରାଜନେତାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। "ମୁଁ ନୁହେଁ ସମୂହ" ଏହି ଭାବ ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଶାସକର ଲକ୍ଷଣ। ଭରତ ଏହି ଭାବପୋଷଣ କରି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ। ଭରତଙ୍କ ପରି ଚରିତ୍ରକୁ ରାମାୟଣରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ଚରିତ୍ର ଓ ଅନୁଶାସନକୁ ସମକାଳୀନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି ଲେଖକ। ଭରତଙ୍କୁ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜସିଂହାସନ ମିଳିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହାକୁ ସ୍ୱୀକାର ନକରି ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି। 'କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ' ଚରିତ୍ର ରାମାୟଣର ଏକ ଭିନ୍ନଧରଣର ଚରିତ୍ର। ରାବଣର ସମସ୍ତ କୁକର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଅବଗତ ଥାଇବି ଭାଇଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ନିଜେ କୁକର୍ମରେ ଲିପ୍ତ ରହିଛି। ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଶ୍ରବା ନନ୍ଦନ ହୋଇଥିଲେ ମ ଆସୁରିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ପାଇଁ ଇତିହାସରେ ସେ ନିନ୍ଦିତ। ଭରତଙ୍କ ଭଳି ଭାତୃପ୍ରେମରେ ସେ ଥିଲା ଅନ୍ଧ। ଭାଇ ରାବଣର ସମସ୍ତ ଅସତ କର୍ମରେ ସେଥିଲା ସହଭାଗୀ। ସତ୍ ଅସତ୍‌ର ଜ୍ଞାତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାଇପାଇଁ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଇଛି। କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଏପରି ସମର୍ପଣ ଭାବକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଜଗନ୍ନାଥ ଧଳ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ଉପନ୍ୟାସ 'କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ'। ଲେଖକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ବିଚାର କରି କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଉଭୟ ଭଲ ଓ ମନ୍ଦକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି।

ରାମାୟଣର ନାୟିକା ତଥା ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପା ସତୀସୀତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଛି। ସୀତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ 'ଜାନକୀ', ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ 'ଜାନକୀ', ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ନିଭୃତ ସଂଳାପ ମୈଥିଳୀ' ଓ ଭାଗବତ ବେହେରାଙ୍କ 'ବୈଦେହୀ' ଆଦି ରଚିତ। ଭାରତୀୟ ଜନମାନସରେ ସୀତା ଜଣେ ଆଦର୍ଶନାରୀ ଚରିତ୍ର। "ବାଲ୍ମୀକି ଦେଖିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗମୟୀ, ସ୍ନେହମୟୀ ଓ କୁଳୀନ ନାରୀ ଭାବେ। କୃଷି ପ୍ରଧାନ ସଭ୍ୟତାରେ ନାରୀର ତ୍ୟାଗ, ନିଷ୍ଠା ସୀତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିଫଳିତ। ଫଳତଃ ସେ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି ସତୀ ଓ ପତିବ୍ରତା। ପ୍ରେମ ଓ ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ପରୀକ୍ଷା, କିମ୍ବା ବିଚ୍ଛେଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି। ତେଣୁ ଜୀବନରେ କାରୁଣ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ହୋଇ ଉଠିଛି।" (ଶତପଥୀ, ନଟବର, ପୁରାଣ ପରିଶୀଳନ, ପୃ-୨୯୨) ଔପନ୍ୟାସିକ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ 'ଜାନକୀ' ଏବଂ ଶୁକଦେବ ସାହୁଙ୍କ 'ଜାନକୀ'ରେ ସୀତା ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟା ନାରୀ। ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରିୟା ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ନିଭୃତ ସଂଳାପ ମୈଥିଳୀ'ରେ ସୀତା ନିଜକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜା ଏବଂ କୃପାଳୁ ପୁରୁଷ କାହିଁକି ବିନା ଦୋଷରେ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କଲେ ? ନାରୀ ଅବଳା ଦୁର୍ବଳା ହେଲେ ବି ସେ ସକ୍ତି ସ୍ୱରୂପିଣୀ। ସେ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ କାତ୍ୟାୟିନୀ ରୂପରେ ସଂହାରକାରିଣୀ। ଔପନ୍ୟାସିକା ପୁରାଣରେ ଦଣ୍ଡିତା ସୀତାଙ୍କର ମାନସିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଆଧୁନିକ ନାରୀ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମାର୍ମିକ ଭାବରେ ରୂପପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି।

ନିଷ୍କର୍ଷ :

ସାଧାରଣତଃ ଇତିହାସ ସତ୍ୟାଶ୍ରୟୀ, ପୁରାଣ ବିଶ୍ୱାସାଶ୍ରୟୀ। ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ଓ ପୁରାଣର ଘଟଣା ଭିତରୁ ଜୀବନକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଥାଏ। ସାମାଜିକ ମଣିଷର ଅବକ୍ଷୟ ଜୀବନରେ ସଂଜୀବନୀ ସଂଚାର କରେ ପୁରାଣ। ତେଣୁ ପୁରାଣକୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଅବତାରଣା କରି ଲେଖକ ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛି। ପୁରାଣ ପରମ୍ପରାରେ 'ରାମାୟଣ'ର ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି। କାରଣ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ଗଠନ ଓ ନୈତିକ ଜୀବନ ନିର୍ମାଣରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକାକୁ ଏ ସମାଜ ସ୍ୱୀକାର କରିଛି। ବହୁକାଳଧରି ଭାରତୀୟ ତଥା ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା 'ରାମାୟଣ' ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ କରିଛି ପ୍ରଭାବିତ। ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗ ଦେଇ ଆଧୁନିକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାମାୟଣର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଓ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଅନୁଭବ କରି ଲେଖକମାନେ ଏହାର ପୁନର୍ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି। ଲେଖକ ଜଣେ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇଥିବାରୁ ରାମାୟଣର ବିଶେଷତାକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ସାହିତ୍ୟର ବିଭାନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ କରାଇଛନ୍ତି। ଯଥା- କବିତା, ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ନାଟକ ପରି ବିଭାଗରେ ରାମାୟଣ ଓ

ପୁରାଣର ଘଟଣା ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଅବତାରିତ ହୋଇଛି। ଅନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ପୁରାଣ ମିଥ୍ ରୂପରେ ଅବତାରିତ ହେବା ବେଳେ ଉପନ୍ୟାସରେ ଅବିକଳ ଚିତ୍ରଣ ହୋଇଛି। ଔପନ୍ୟାସିକ ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଉପନ୍ୟାସକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥାନ୍ତି। ବାସ୍ତବିକ୍ ଏହି ପୌରାଣିକ ଉପନ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆମେ ପୁରାଣର ଲୌକିକତା ବଦଳରେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟର ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାଉ। ଗାଲୁଗଳ୍ପ ବଦଳରେ ବାସ୍ତବତାକୁ ଅଧିକ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥାଉ। କିଏ ମିଛ, କିଏ ସତ, କିଏ ପୁଣି କୁହେଳିକାମୟ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଔପନ୍ୟାସିକ ମିଛସତ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାର ଦାର୍ଶନିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନକୁ କେନ୍ଦ୍ରାୟିତ କରିଛନ୍ତି ପୌରାଣିକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ। ଯାହା ଫଳରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ପୌରାଣିକ ଚରିତ୍ରର ପୁନର୍ନ୍ୟାସ କରି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାସହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ : ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର କ୍ରମବିକାଶ, ମହାଦେବୀ ପବ୍ଲିକେସନ୍, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୩, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୬

୨. ମହାରଣା, ଡ.ସୁରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର : ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, କଟକ, ୨୦୧୫

୩. ମିଶ୍ର, ଡକ୍ଟର କାହ୍ନୁଚରଣ, ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ରାମାୟଣ, ଓଡ଼ିଶା ସଂସ୍କୃତି ପରିଷଦ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୮୭

୪. ମିଶ୍ର, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି, ଓଡ଼ିଆ ରାମ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୬୦

୫. ଶତପଥୀ ଡ.ନଟବର, ପୁରାଣ ପରିଶୀଳନ ଏସ.ବି ପବ୍ଲିକେଶନସ୍, କଟକ, ୧୯୯୦

୬. ସାହୁ, ଡ.ନୃସିହଂ ଚରଣ : ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, କଟକ, ୨୦୧୧

7. Aiyar, C.P.ramaswami:The Cultural Heritage of India, Vol-II, The Ramakrushna Mission, Culcutta, 1982